

ДІЯЛЬНІСТЬ ІНСТИТУТУ ЕТНОГРАФІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ УГОРСЬКОЇ АКАДЕМІЇ НАУК (до 50-ліття заснування)

Леся Мушкетик

УДК 001.32(439):39.001.891

У статті показано сучасний стан і наукову діяльність Інституту етнографічних досліджень Центру гуманітарних наук Угорської академії наук, який цього року святкує своє 50-ліття. Описано його структуру та етапи розвитку, головні напрями, наукові досягнення на терені етнографії і фольклористики, основні публікації, серед яких – синтетичні багатотомні видання, монографічні серії тощо. З'ясовано внесок окремих учених, названо резонансні конференції, міжнародні проекти, зокрема, у межах співробітництва з ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України.

Ключові слова: Інститут етнографічних досліджень, УАН, напрями, етнологія, фольклористика, видання, монографії, персоналії, співробітництво.

В статье показано современное состояние и научную деятельность Института этнографических исследований Центра гуманитарных наук Венгерской академии наук, который в этом году празднует свое 50-летие. Описано его структуру и этапы развития, главные направления, научные достижения в области этнографии и фольклористики, основные публикации, в их числе синтетические многотомные издания, монографические серии и др. Выяснено вклад отдельных ученых, названо резонансные конференции, международные проекты, в частности, в рамках сотрудничества с ИИФЭ им. М. Ф. Рильского НАН Украины.

Ключевые слова: Институт этнографических исследований, ВАН, направления, этнология, фольклористика, издания, монографии, персоналии, сотрудничество.

The article shows the current condition and research activities of the Institute of Ethnographic Research of the Centre for Human Sciences of the Hungarian Academy of Sciences, which this year celebrates its 50th anniversary. There is a description of its structure and stages of development, as well as principal trends, research achievements in the field of ethnography and folklore studies, major publications, among which are synthetic multi-volume editions, monographic series, etc. There has been ascertained the contribution of individual scholars and showed resonant conferences, international projects, particularly within the framework of cooperation with the Rylskyi Institute of Art Studies, Folkloristics and Ethnology of the National Academy of Science of Ukraine.

Keywords: Institute of Ethnographic Research, HAS, trends, ethnology, folklore studies, publications, monographs, personalia, cooperation.

Головним науковим закладом вивчення фольклору та етнографії в Угорщині є Інститут етнографічних досліджень Центру гуманітарних наук Угорської академії наук (далі – ІЕД), який цього року святкує своє 50-ліття.

1 січня 1967 року як окрема одиниця Відділення мови і літератури Угорської академії наук почала функціонувати Група етнографічних досліджень, завданням якої стало об'єднання основних територіальних і тематичних етнографічних студій у країні; збирання, систематизація, обробка історичного й тогочасного фольклору та етнографії; оприлюднення результатів у тематичних і локальних монографіях, часописах; участь у розподілі праці в міжнародних дослідженнях; забезпечення

міжнародних наукових організацій фахівцями. Директором-засновником Інституту етнографії став відомий фольклорист і громадський діяч Дюла Ортутаї, згодом його очолив Тібор Бодрогі, з 1986 року – Аттіла Паладі-Ковач, з 2003-го – Мігай Гоппал, з 2009-го – Балаж Балог. Кілька років тому Інститут як структурна одиниця (поряд з іншими) ввійшов до складу новоутвореного Центру гуманітарних наук Угорської академії наук. Співробітники ІЕД поєднують наукову працю з викладацькою.

Нині Інститут складається з чотирьох відділів: етнології¹, фольклору, етнографії суспільства та історичної етнографії. При ІЕД діє бібліотека, а також існують архіви. Архівні матеріали установи налічують понад

53 000 фотографій і майже 11 000 діапозитивів переважно з території Угорщини; значною є кількість світлин з африканських країн, В'єтнаму та ін. Окрім того, сюди ввійшли фільми та відеокасети за сценаріями науковців закладу. У фоноархіві зберігаються апокрифічні тексти, південнослов'янський матеріал та матеріал угорських народів з Обі (спецархів містить зошити із запитальниками (анкетами) Угорського етнографічного атласу), архів шаманізму, каталог угорських народних переказів, зібрання уснопоетичних текстів, топографія народних вірувань, архів народної медицини, архів виноробства та паремій. До рукописного зібрання належать матеріали ІЕД та окремих науковців, що нагромаджувалися від заснування закладу. Нині «Каталог угорських народних переказів» поповнився етіологічними та історичними переказами.

«Уснопоетичний кадастр» також поповнюється матеріалами, ведеться їх каталогізація за жанрами. Відновлюється призабута тематика — це біблійні легенди ХХ ст., фольклорні згадки про гонфоглалаш тощо. Вивчаються тогочасні погляди селянства на історичних осіб. Скажімо, проведено конференцію «Знання історії та пам'ять» (1998) [50]. Багато фольклористичних проблем стали предметом обговорення інтердисциплінарних конференцій — це питання часу і простору в народній культурі, міфологія в наші дні, еротика у фольклорі, класифікація народних вірувань, питання комізму, баладні дослідження тощо.

З використанням літератури манускриптів і проповідей розширилося вивчення паремій, з'ясовується їхня роль у повсякденні, зв'язки з іншими жанрами. Аналіз фольклорних текстів вивів на новий рівень студії усності та писемності раннього періоду Нового часу. З'явилися нові теми, наприклад, поховальні плачі у ХVІІІ ст., останні сільські канторські плачі. Укладено збірку дитячого фольклору.

На основі «Архіву народних вірувань» готується «Енциклопедія народних вірувань», а в її межах здійснюється підготовка бази і показників «Мотивів угорської міфології» та

«Релігійних мотивів». Укладено базу даних під назвою «Процеси над відьмами у ХVІІ—ХVІІІ століттях», збираються етнологічні матеріали про відьом, шаманізм. Розглядається тематика «Сон — видіння — екстаз», такі явища, як мертві і живі, смерть і потойбічне життя (із залученням даних психології, історії релігії тощо).

В Інституті цікавляться міфологією і фольклором євразійських країн, Уральського регіону, далекосхідним та американським шаманізмом.

Триває вивчення матеріальної культури селянства. Це, зокрема, монографічні розробки певних галузей господарювання. Розглядаються його умови, лугове та лісове господарювання, періоди утримання худоби, регіональні й локальні варіанти рибальства, мисливства, культивування винограду та виноробства. Підготовлено праці з вивчення угорських регіонів, країв, місцевостей, їхніх природних, мовних, культурних відмінностей, характерних ознак тощо, до прикладу, про долину Бодви, Бодрогьбоз, Трансільванію, давню область Абауй-Торну та ін.

З'ясовується також зв'язок селянської, популярної та елітної культури. За підтримки європейських інституцій готують студії з харчування. Проведено конференції про традиційні форми та історію народного будівництва, народну кухню, транспортування-сполучення на східно- та центральноєвропейському просторах.

Поглиблення історичних поглядів означало перейменування відділу матеріальної культури на відділ історичної етнографії (1982). Поряд з попередніми темами акцентовано на відкритті писемних джерел ХVІІ—ХІХ ст., що відображають життєві форми, діяльність і поведінку селянства, ремісників і жителів мезьоварошів². Оприлюднення церковних, дворянських документів дозволило краще зрозуміти вплив інших верств на народну культуру. Різноманітні дані про лімітацію товарів і оплату дозволили наблизитися до контактів народної і загальнонаціональної куль-

тури, реконструкції обставин життя селян і містян XVI–XIX ст.

Найбільша зміна відбулася в дослідженні етнографії суспільства. У центр вивчень потрапили суспільні трансформації в традиційній культурі, тобто континуації в селянському способі життя, господарюванні, а також з'ясування процесу змін, суспільної мобільності та культурного розшарування. Вивчаються відродження традиційної культури, можливості пристосування до умов найновішого періоду. Дослідження етнографії суспільства тривають у різних географічно й типологічно відмінних спільнотах — це коло питань: особистість і спільнота, традиція та інновація, застосовувані в суспільних, господарських, культурних процесах стратегії, що трансформують нинішнє й близьке минуле. Ці питання розглядаються на сторінках часопису *Ethnolor*, у серії книжок «Спосіб життя і традиція» (*Életmód és tradíció*) та ін.

Інший напрям і серія видань під назвою «Теорія культури і національні культури» (*Kultúrelmélet és nemzeti kultúrák*) охоплює сам процес формування та функціонування традиції, а також явища, закорінені в народній культурі, які вписалися в систему символів угорської національної культури³. Відбулася конференція із цієї тематики під назвою «Народна культура і національна свідомість» (1989); вийшов збірник доповідей (1991).

Свого часу відомий угорський учений Тібор Бодрогі шляхом перекладу та інтерпретації доробку західних етнологів знайомив угорських дослідників з новими етнологічними поглядами (Леві-Стросса, Моргана та ін.). Завдяки досягнутим ним результатам, в ІЕД у 1986 році було створено відділ етнології, відновлено студії неєвропейських народів.

Велику увагу приділяють дослідженням сучасності. Із застосуванням етнографічної методи та досягнень суспільної антропології було простежено зміни в сільському суспільстві Варшаня, Нодрагшіпека, а згодом — трансформації моральних цінностей та форм

поведінки в Жомбо, Йоршегу, зміну менталітету в Кішуйсаллаші та ін.

Про це та інші плани ІЕД в «Концепції щодо здійснення наукової програми Інституту етнографічних досліджень УАН» зауважує його директор Балаж Балог: «Поряд з особливо важливими працями Інституту, відповідно до своїх наукових концепцій, планує виконання таких завдань, що ґрунтуються частково на збирацькій роботі (ще не відкриті території, а також повторні польові дослідження з нових позицій); частково на відкритті писемного, предметного й візуального матеріалу архівів, музеїв, книгозбірок. Це передусім:

- дослідження суспільно-історичних явищ і сучасних змін в суспільстві та культурі Карпатського регіону і за його межами в східно-центральноєвропейському, тобто європейському контексті;

- віднайдення джерел матеріальної і духовної спадщини, систематизація за базою даних, вивчення, тлумачення, дослідження питань традиційності;

- вивчення творів словесного фольклору (казки, перекази, інші жанри), вірувань і обрядів, створення їхніх баз даних;

- студії позаєвропейських народів і загальноетнологічні дослідження;

- серед науково-організаційних завдань Інституту є редагування багатьох видань, що стосуються всієї спеціальності, підтримання зв'язків з вітчизняними та зарубіжними етнографічними установами, організація конференцій, наукових дискусій, а також залучення до міжнародних дослідницьких програм» [13, с. 4]. Дослідник зазначає, що «суспільні трансформації, які є наслідком змін у європейському суспільстві, зростаючий темп зникнення селянства, акультурація, а також глобалізація, спонукають до зміни теоретичних поглядів, методологічного оновлення теренів угорської науки, що має на меті готовність до аналізу нових суспільних процесів та явищ» [1, с. 89].

Водночас Балог не применшує цінності фольклору. Згадуючи комплексні суспільно-етнографічні дослідження поселень Нодрагші-

пек та Варшань, що проводилися в 1970-х роках і мали на той час новаторський характер, він закликає науковців до повторного обстеження фольклору місцевості задля порівняння його з попередніми записами [1, с. 91].

Із посиленням в останні роки націоналізму директор ІЕД наголошує на дослідженні сьогодення етнічних і рідномовних осередків різного рівня, поміж них націй, нацменшин, діаспори, конфесійних груп.

Інституту етнографічних досліджень належить видання низки колективних синтетичних праць. Серед них «Етнографічний атлас» (*Néprajzi Atlasz*), який вийшов у 1987–1992 роках у дев'яти томах. У праці подано загальний огляд регіонального розподілу угорської народної культури на зламі ХІХ–ХХ ст., її характерні риси відображено на 643 картах, які містять також багато статей із фактажем, обробленим уручну [див.: 9, с. 59–65].

На сьогодні викінчено ще одну фундаментальну працю — видання «Угорський каталог казок» (*Magyar Népmese Katalógusa*, скорочено MNK), у 1982–1990-х роках видано дев'ять розлогих томів Каталогу. Цей Каталог є найповнішим з існуючих раніше й, окрім друкованих джерел, містить архівні та рукописні матеріали, літературно оброблені казки, переклади, покажчик сюжетів англійською мовою тощо [32].

Кожен із томів побудований так: вступне слово, покажчик типів, далі сам каталог за системою Аарне-Томпсона, використані джерела, бібліографія, список скорочень. Додається короткий покажчик сюжетів англійською мовою; деякі видання містять географічний покажчик. Окремі томи складають чарівні, легендарні, новелістичні, жартівливі, анекдотичні, формульні казки, казки про тварин та ін. Останній том містить узагальнюючу бібліографію та бібліографію репертуарів циганських казкарів (Циганські казкари. Бібліографія репертуарів, 2001 р.).

Ще раніше в ІЕД підготували каталог народних переказів (І. Добош, І. Бігарі, І. Надь та ін.) [40]; нині над його розширенням працює З. Мадяр, котрий підготував план ка-

талогу історичних переказів, що має вийти в майбутньому.

Співробітники ІЕД та багатьох інших установ (загалом понад 100 авторів) брали участь у написанні іншої важливої синтетичної праці енциклопедичного характеру, яка давно була на часі, — «Угорського етнографічного словника» (*Magyar Néprajzi Lexikon*, скорочено MNL) [33]. Публікація підготовчих матеріалів, розгляд концептуальних і термінологічних проблем викликали широке зацікавлення працею, що з'явилася в 1977–1982 роках за редакцією Дюли Ортутаї в академічному видавництві.

Найбільша частина матеріалу Словника пов'язана з періодом між 1880 та 1940 роками. Власне, тут подано стисло сформульовані відомості про доіндустріальне угорське суспільство і культуру. Поряд із селянським прошарком у ньому є дані про традиції ремісників, шахтарів і промислових робітників. Багатий (передусім етнографічний, фольклорний, а також історичний, музичний та інший) матеріал уміщено за словниковим принципом, тож певне ім'я, явище чи термін можна легко відшукати. Словникова стаття містить посилання на інші статті, яке виділяється курсивом, у кінці подано літературу та прізвище автора. Словник надзвичайно збагачує ілюстративний матеріал — фотографії, малюнки: кольорові чи чорно-білі, що допомагає в опануванні матеріалу, розкритті, унаочненні певного явища.

У 2011 році завершилася публікація фундаментальної багатотомної праці «Угорська етнографія у восьми (фактично — у дев'яти) томах» (*Magyar Néprajz, 1988–2011*), що є найоб'ємнішою працею з етнології та фольклору Угорщини. Попередній, перший науковий синтез народної культури під назвою «Етнографія мадярства» (*A magyarorszag néprajza*) було підготовлено та опубліковано в чотирьох томах у Будапешті (1933–1937); він витримав кілька перевидань.

Нинішня праця виконувалася в Інституті етнографічних досліджень АН Угорщини за участю відомих учених з інших закладів; ро-

бота над підготовкою та виданням томів тривала понад тридцять років, її головний редактор — академік А. Паладі-Ковач. «Угорська етнографія у восьми томах» стала найбільшою досі узагальнюючою працею угорської етнографічної науки. Матеріали до книг «Угорської етнографії» готувало 115 авторів, загальна кількість сторінок — 8330. Томи видавалися за станом готовності. Структура та подання матеріалу є традиційними для етнографічної науки — це структура суспільства, матеріальна культура (господарювання, ремесла, спосіб життя), фольклор (уснопоетична творчість, народна музика, народний танок).

Т. І. 1. Край. Народ. Історія (2011, гол. ред. А. Паладі-Ковач, ред. М. Флоріан). У першому томі (точніше — у першій частині тому), що з'явився останнім, окрім зазначеної тематики, у вступній теоретичній частині окреслено предмет, методологію, трактування концептуальних питань, найзагальніших категорій етнографічної науки з погляду угорської та міжнародної фахової літератури. Подано тлумачення таких понять, як *народ, культура, культурна спадщина, зв'язок і роль національної культури та народної традиції у ХІХ–ХХ ст.* Описано появу синтетичних праць з етнографії в різних європейських країнах. Наведено огляд історії етнографічних та фольклористичних досліджень Угорщини, починаючи з ХVІІІ ст. й до сьогодення. Розділи згруповано за новою періодизацією; вони позначені оригінальними висновками. До першого тому ввійшли такі розділи: історія етнографії в Угорщині; історія фольклористики в Угорщині; природне середовище угорського народу; історія угорського народонаселення; регіони і етнографічні групи; угорський народ і регіональний поділ традиційної культури.

Т. І. 2. Край. Народ. Історія: періоди угорської народної культури (2009, гол. ред. А. Паладі-Ковач, ред. М. Флоріан). Друга частина тому знайомить читача з історією угорської культури від далекого минулого по 1945 рік. У книзі описано не лише угорську народну культуру, структуру традицій, що сягають ко-

рінням у далеке історичне минуле, а й подано оцінку, аналіз комплексів традицій як одного з джерел національної культури, характерних рис народної культури угорців, їх суспільних прощарків, регіональних, територіальних, місцевих спільнот тощо. До тому ввійшли такі розділи: джерела, методи, результати в історичному дослідженні народної культури; передісторія до Х ст.; угорська народна культура в середньовіччі (ХІ–ХV ст.); угорська народна культура в добу пізнього феодалізму (ХVІ–ХVІІІ ст.); угорська народна культура в період капіталізму.

Т. ІІ. Господарювання (матеріальна культура 1), (2001, гол. ред. А. Паладі-Ковач). Розділи: натуральне господарство; селянське господарювання; тваринництво, пастухування; транспортування, перевезення.

Т. ІІІ. Ремісництво (матеріальна культура 2) (1991, гол. ред. О. Домонкош). Розділи: роль ремісництва у формуванні матеріальної культури села; важливість ремісницької діяльності в постачанні й обробці сировини для забезпечення сіл та поселень; етнографія угорських ярмарків.

Т. ІV. Спосіб життя (матеріальна культура 3) (1997, гол. ред. І. Балашша). Розділи: поселення; будівництво; культура житла; культура харчування; одяг.

Т. V. Угорська уснопоетична творчість (фольклор 1) (1988, гол. ред. Л. Вардяш). Розділи: народна казка; зв'язок казки й вірувань; етіологічний переказ; принципи систематизації міфологічних переказів; поняття типу переказу; міфологічний переказ; анекдот; прислів'я та приказки; загадки; правдива історія, життєпис, автобіографія; історія дослідження балади; народна балада; легендарна балада; селянська побутова поезія; рештки героїчного епосу в нашій народній поезії; історія дослідження народної пісні; народна лірична поезія; визначення народної обрядової поезії; дитячий фольклор; плачі; замовляння; архаїчні народні молитви; робітничий фольклор.

Т. VІ. Народна музика — народний танок — народна гра (фольклор 2) (1990, гол. ред. Т. Дьомьотьор). Розділи: угорська народ-

на музика, танцювальна культура угорського народу; угорські народні ігри.

Т. VII. Народні обряди. Народні вірування. Народна релігійність (фольклор 3) (1990, гол. ред. Т. Дьомьотьор). Розділи: обряди; народна релігійність; народні вірування — народні знання.

Т. VIII. Суспільство (2000, гол. ред. А. Паладі-Ковач). Розділи: вступ та суспільні прошарки; морфологічний опис селянського суспільства; функціонування суспільства; село, місто — локальна спільнота; селянське суспільство в період соціалізму.

Кожен том містить додатки: бібліографію, список скорочень, покажчик місцевостей, імен, регіонів, перелік ілюстрацій, карт, малюнків, таблиць, рукописів. До прикладу, у першій частині першого тому розміщено 114 кольорових та 200 чорно-білих фотографій, 285 малюнків, 38 карт.

Триває підготовка нових синтетичних видань, зокрема «Словника угорського фольклору» (*Magyar Népköltészi Lexikon*), над яким фольклористи ІЕД працюють з 2010 року.

Публікації ІЕД є численними й різноманітними; щороку тут друкують десятки колективних та індивідуальних монографій. Виходить три періодичні видання, зокрема, двічі на рік (з 1950 року) *Acta Ethnographica Hungarica*, у якому подають праці іноземними мовами, переважно англійською та німецькою. Багато років поспіль головним редактором видання був Габор Барна, нині — Агнеш Фюлеміле.

З 1968 року виходить щорічник «Народна культура — народне суспільство» (*Népi Kultúra — Népi Társadalom*), у 2005 році часопис перейменовано на «Етно-знання» (*Ethnolore*). Це — якісне, гарно оформлене, презентабельне видання, його головним редактором є Балаж Балог.

У серії «Етнографічні праці» (*Néprajzi Tanulmányok*) за редакцією А. Семеркені вийшло понад 20 невеликих розвідок монографічного характеру. Крім того, праці співробітників Інституту виходять у таких серіях, як «Фольклорний архів» (*Folklór Archivum*). Значна час-

тина цієї серії присвячена угорським обрядам, звичаям та віруванням з різних регіонів країни та поза її межами, є тут праці про фольклор угорців Америки, а також досить об'ємний том угорських переказів за редакцією Шандора Бошняка [17]. У серії *Documentatio Ethnographica* вийшло кілька десятків книжок. Упродовж останніх десяти років в Інституті активізувалася робота над циганознавчими студіями, завдяки чому побачили світ понад десять видань серії «Праці із циганознавства» (*Cigányisztikai Tanulmányok*), переважно казки з різних регіонів Угорщини, репертуарні збірники талановитих казкарів. До серії «Тематичні праці з антропології» (*Occasional Papers in Anthropology*) ввійшли видання з етнології, культурної антропології не лише з території Угорщини, а й з інших (екзотичних) країн, зокрема Нової Гвінеї та ін. В епіцентрі досліджень — етногенез, давня історія, давні вірування, міфологія. В Інституті зберігається архів шаманізму Вілмоша Діосегі, доповнений іншими вченими.

У серії «Фольклор і традиція» (*Folklór és Tradíció*) опубліковано переважно матеріали конференцій, що відбулися в 1987–1991 роках і були присвячені словацько-угорським та угорсько-сербсько-хорватським етнографічним зв'язкам. Загалом відбулося п'ять таких конференцій, остання — у 1991 році. Дві праці за редакцією колишнього директора Етнографічного музею Тамаша Гофера та Петера Недермюллера (нині працює в Німеччині) вийшли в серії «Теорія культури й національні культури» (*Kultúraelmélet és nemzeti kultúrák*). У серії «Спосіб життя та традиція» (*Életmód és Tradíció*), що раніше виходила за редакцією А. Паладі-Ковача (1988–2008), а нині — Аніко Баті, налічує 13 томів. Кілька книг з'явилося під гаслом «Угорська етнологія» (*Magyar Etnológia*). Змінам у народному одязі, видобутку вугілля в XIX–XX ст. тощо присвячені книги із серії «Етнографічні дисертації» (*Dissertationes Ethnographicae*).

Від самого початку створення Інституту етнографічних досліджень велику увагу приділяли

конференціям. Так, упродовж 1985–1990 років щороку проводилося чотири-п'ять конференцій, після 1991 їхня кількість зменшилася до двох-трьох. Метою таких наукових форумів є надання можливості вченим різних угорських інституцій репрезентувати свої досягнення й за певних обставин долучитися до міжнародного наукового життя. Весною 2001 року в Будапешті було проведено дві важливі міжнародні конференції, важливу роль в організації яких відіграли співробітники Інституту, зокрема І. Кріза та А. Паладі-Ковач. Це — 34-а Міжнародна баладна конференція та VII Міжнародний конгрес Товариства досліджень етнології та фольклору (SIEF) під назвою «Час. Місце. Переміщення». У конференціях брали участь науковці ІМФЕ ім. М. Рильського НАНУ Л. Вахніна, Л. Мушкетик, О. Бріцина та І. Юдкін.

Інтердисциплінарний характер мала серія конференцій, проведених дослідниками народних вірувань, матеріали яких з'явилися згодом під назвою «Студії про трансцендентне» (*Tanulmányok a transzcendensről*), за редакцією Еви Поч. В останні двадцять років значним фольклористичним досягненням стало проведення серії конференцій з етнографії релігії під назвою «Народна релігійність у Карпатському басейні» (*Népi vallásosság a Kárpát-medencében*), що були теж оприлюднені в низці видань за редакцією Емьоке Ш. Лацкович.

Упродовж останнього десятиліття ІЕД зорганізував кілька конференцій з порубіжної тематики фольклору та інших царин духовної культури. Це — міждисциплінарна серія «Фольклор в історії угорської культури», де розглянуто зв'язок усної словесності з близькими видами мистецтва, фольклористики — з близькими науками, їхні точки дотику, взаємовпливи; тут вжито новітні інтердисциплінарні, інтертекстуальні підходи. Спершу відбулася конференція «Фольклор і література» (2004), згодом «Фольклор і візуальна культура» (2005), «Фольклор та історія» (2006), «Фольклор і музика» (2007) і «Фольклор і мова» (2008). Матеріали опубліковано у ве-

ликих за обсягом збірниках [19; 20; 21; 22; 23], загалом 157 праць на 2000 сторінок.

На форумах розглянуто проблеми, якими найбільше цікавилася угорська фольклористика та суміжні науки в першому десятиріччі XXI ст. Однією з найважливіших стало саме поняття *фольклор*, його близькі терени, такі як напівнародна творчість тощо, та поряд з цим інші — від дворянської усної традиції до «міського народного мистецтва». Прозвучали думки і про недостатньо з'ясоване питання *достовірності фольклору*, а також *вигаданої традиції*. Нові думки висловлено щодо понять *канону*, *усності і писемності*, *усна народна творчість — популярна творчість — професійна творчість*. Ішлося також про окреслення нових кордонів жанрів і розмивання кордонів поміж окремими жанрами; до прикладу, такі *перехідні області*, як напівнародна література.

В ІЕД працюють відомі вчені-етнологи та фольклористи, сюди прийшло чимало талановитої молоді.

Інститут очолює доктор історичних наук (етнографія) Балаж Балог, який, крім того, обіймає посаду завідувача відділу етнографії суспільства. Нині вчений є також заступником Директора Центру гуманітарних наук УАН Пала Фодора. Основні терени досліджень Балого: соціальна антропологія, етнічність, суспільна етнографія Калотасега, дослідження господарювання, сучасні суспільно-етнографічні процеси, питання ідентичності угорських німців, культура американських угорців [13; 14; 15].

Знанням ученим, етнологом, музеологом, педагогом є дійсний член Угорської академії наук Аттіла Паладі-Ковач, нині професор-емеритус. Терени його досліджень — народне господарювання, етнографічна картографія, народна історія. Він розробляв історію угорської культури утримання худоби та ведення господарства, вивчав лугове господарювання, народні засоби транспортування та перевезення, виноградарство та виноробство. А. Паладі-Ковач цікавився етнологією нацменшин Угорщини, внутрішніми міграціями XVIII—

XIX ст., зокрема місцевих українців-русинів⁴; вивчав характерні особливості регіону Верховини, угорських етнографічних груп (палоци, барки); редагував понад 120 картографічних листів Угорського етнографічного атласу, був головою редакційної колегії та автором багатьох розділів згаданої «Угорської етнографії у восьми томах».

Традиційними й сучасними формами шаманізму, етносеміотикою, міфологією, народною медициною, національною символікою, етнологією Сибіру та Південно-Східної Азії цікавиться угорський фольклорист, етнолог Мігай Гоппал [27; 28]. Гоппал став засновником Європейського інституту фольклору (початкова назва — Європейський центр фольклору), що діє з 1998 року за підтримки ЮНЕСКО. Інститут зосереджує свою увагу на проблемах ідентифікації, документації, збереження, поширення та захисту європейської традиційної культури (включно з тереном науки, освіти, образотворчого мистецтва). Плідною є також діяльність Європейського інституту фольклору на книговидавничій ниві. Це, зокрема, — серії *Folklór, Örökség (Спадщина)*, *EFI Communicationes*; кількість книжок на сьогодні перевершила сто назв.

Варто згадати й угорського етнолога, соціального антрополога, завідувача відділу етнології Мігая Шарканя, котрий вивчає теоретичні питання культурної і соціальної антропології, сучасні трансформації угорського селянського суспільства, історію, теорію і методологію науки, модернізацію села, етнічну ідентифікацію, етнографію Африки [45].

Відповідальні посади в Інституті свого часу займав відомий етнограф, музеолог, викладач Міклош Сіладі. Від самого початку творчого шляху Сіладі займався дослідженням традиційних форм рибальства, а згодом зацікавився бджільництвом, культурою харчування, народною архітектурою. Серед його наукових теренів також суспільно-етнографічні студії та фольклористика, методологічні питання збирання, систематизації і дослідження етнографії [47; 48].

Заступником директора ІЕД, науковим радником є доктор етнографічних наук Балаж Боршош. Його основні зацікавлення стосуються екологічної антропології, етнокартографії, африканістики [14; 16]. Боршош виступає як оператор документальних фільмів.

Кілька десятиліть працював в Інституті відомий дослідник, доктор історичних наук, етнолог, антрополог, історик Петер Вереш, який займається угорською передісторією, етногенезом угорського народу, теорією етносу, фіно-угристиком, питаннями креативності, культу особистості та ін. [51], знає чотири європейські мови і володіє мовами хантів і мансів.

Завідувачем відділу історичної етнографії є Агнеш Фюлеміле. Коло її досліджень: етнографія Трансільванії, Калотасега, народний одяг, народне мистецтво [15].

Поміж співробітників Інституту слід назвати також Ілдіко Ландграф (дослідження та класифікація переказів, локальні спогади, історичний фольклор), Каталін Бенедек (народна казка, фольклор нацменшин), Давіда Шомфай Кару (іслам, дослідження фольклору та народних вірувань Середньої і Центральної Азії (киргизи, казахи) та Сибіру); Ілдіко Кріштоф (історична антропологія: менталітет, комунікація; демонологія), Еву Мікош (перекази, усні оповідання, лубкова література, народність, фольклоризм), Каталін Югас (спосіб життя, етнографія міста, ремесла, дитячий фольклор, святкові ритуали великого міста, народна медицина), Аготу Ішпан (історія повсякдення, зміна способу життя після 1945 року, соціалістичне місто, усна історія). Колишня співробітниця Інституту Марія Флоріан є спеціалістом у царині народного одягу.

Відділ фольклору⁵ очолює Агнеш Семеркені — угорський фольклорист, етнограф, пареміолог [46]. На ниві фольклористики активно трудиться етнограф, фольклорист, письменник Золтан Мадяр, старший науковий співробітник ІЕД УАН. Терени його досліджень: наукова систематизація фольклорних текстів, історичні перекази, народні вірування і культ святих, репертуар казкарів [35].

До недавнього часу в Інституті працювали такі відомі вчені, як Жужанна Татраї (обрядовість), Ілдіко Кріза (балада, історичний фольклор), Ілона Надь (релігійний фольклор).

Свого часу Інститут етнографічних досліджень вибудував мережу зв'язків з подібними інститутами колишніх соціалістичних країн на основі договорів між Академіями наук (Польща, Україна, Росія, Словаччина, Чехія та ін.). Інститут брав також участь у низці спільних проектів тогочасного Міжнародного Карпато-Балканського комітету. Після 1990 року умови змінилися. Відтак відкрилися ширші можливості для колективних та індивідуальних досліджень для налагодження контактів, іншою стала роль інститутів як центрів кооперації. Співробітники Інституту задіяні в численних міжнародних проектах, виступають з лекціями в багатьох університетах Європи та світу.

Щодо міжнародної діяльності Інституту за останні роки, то слід сказати про такі завдання, плани і проекти. У 2011–2014 роках тривав конкурсний проект Європейського союзу «ETNOFOLK» — електронна спадщина народної культури. У проекті взяло участь шість організацій з чотирьох держав — Угорщини, Чехії, Словаччини і Словенії. Мета проекту — репрезентація традиційної культурної спадщини центральноєвропейських народів. У його межах підготовлено веб-матеріал, який за допомогою текстів, мап, фотографій, звуко- і відеозаписів зможе продемонструвати народну культуру певної території, передусім через різноманітні вияви усної народної творчості, танцювальної культури, одягу, світу обрядів та вірувань, архітектурної специфіки. Така база даних слугуватиме корисним джерелом для наукових студій, освіти, адміністрації, захисту культурної спадщини, туризму та регіонального розвитку.

Упродовж 2011–2015 рік у ІЕД за участю інститутських і зарубіжних дослідників за підтримки ОТКА⁶ здійснювався міжнародний проект під назвою «Вивчення потрійних кордонів на території Південно-Західної,

Південно-Східної та Північно-Східної Угорщини». Отже, проводилися дослідження на певних ділянках угорсько-словенсько-австрійського, угорсько-українсько-румунського, угорсько-сербсько-румунського кордонів.

Кордон держави, що не збігається з етнічними кордонами, становить специфічний терен для нового трактування понять *ми* та *інші*. Метою досліджень було простежити взаємний вплив сусідніх регіонів, динаміку цих взаємовпливів у часі і просторі. Вивчалися три виміри в контактуванні прикордонних регіонів: 1) культурний вимір: ідентичність, збереження і створення традиції, освітні заклади, культурні організації; 2) суспільна димензія: установлені / трансформовані / новостворені / послаблені внаслідок зміни специфіки кордонів зв'язки, рухи народонаселення (залізна завіса до 1989-го, Шенгенський кордон, лібералізація віз), стратегії пошуку нових зв'язків, а також нових спільнот; 3) господарський вимір: прикордонна торгівля (формальне й неформальне господарювання, нелегальна торгівля). У роботі над проектом, окрім дослідників інших угорських інституцій, узяли участь п'ять учених з Інституту етнографічних досліджень — Балаж Балог, Янош Беднарік, Чаба Месарош, Левенте Сіладі та Тюдє Тураї. До роботи також залучалися вчені з інших країн.

Дослідницька група розробила запитальник для польової роботи, який містить по 300 запитань для кожного порубіжжя й допомагає глибше зрозуміти існуючі на потрійному кордоні господарські, культурні та суспільні контакти. Крім того, велику увагу приділяли візуальній фіксації даних і фотодокументації. Результати досліджень оприлюднено на окремому сайті в межах Інститутського: <http://www.etnologia.mta.hu/harmashatarok/>.

Упродовж чотирьох років результати досліджень було представлено у формі пересувної виставки, що складалася переважно з фотодокументації і тривала в Будапешті, Сатмарнеметі, Мадьярканіжі, Надьяканіжі та Сегеді. У вересні 2014 року в ІЕД відбулася наукова конференція під назвою «Кордони,

стан прикордоння в Карпатському регіоні», де виступили учасники проекту і дослідники згадуваних питань.

У 2015 році з'явилося перше двомовне узагальнююче видання з проекту під назвою «Потрійний кордон з етнографічного погляду» [24]. Редактори тому — Тюнде Тураї і Чаба Месарош. Згодом побачив світ збірник праць «Етнографічне трактування потрійного кордону» за редакцією Т. Тюнде (2015) [25].

Активно продовжує розвиватися співпраця інституту етнографічних досліджень з Інститутом мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України. У 1990 році було підписано Угоду про співробітництво між директорами Інституту етнографії УАН та ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАНУ, яка поновлювалася щоп'ять років.

Угорські дослідники в рамках співробітництва неодноразово бували в Києві, виступали з доповідями, брали участь у конференціях, працювали в бібліотеках. Свого часу ІМФЕ відвідали Мартон Іштвановіч, Естер Кішбан, Жужанна Сарваш, Жужанна Татраї, Марія Кішш, Ілдіко Кріза, Петер Вереш та ін.

У 2011 році співробітники ІЕД в особі його директора Балажа Балого та наукового співробітника Каталін Югас узяли участь у Міжнародній конференції, присвяченій 90-річчю ІМФЕ. На пленарному засіданні Балог виголосив доповідь «Угорські спільноти у Східній Пенсильванії», а Югас виступила в одній із етнологічних секцій з тематикою «Структура народної медицини та її зв'язок з гігієнічними звичаями й обрядовим обмиванням». Доповіді опубліковано в щорічнику ІМФЕ «Матеріали до української етнології» (2011, вип. 10 (13); 2012, вип. 12 (15)).

Восени 2013 року угорські науковці прибули на Восьмий міжнародний конгрес українців, що відбувався на базі ІМФЕ (тогочасний голова МАУ директор Інституту Ганна Скрипник). Вони взяли активну участь у роботі секцій. Скажімо, П. Вереш, який, окрім проблем етногенезу, здавна цікавився етнополітологією,

українською історією, з успіхом виступив з доповіддю «Голодомор, трагедія українського народу 1930–1933 років — один з найбільших геноцидів світу». Доповідь опубліковано в «Наукових записках МАУ» (2013, № 6).

У часописах та збірниках ІМФЕ («Народна творчість та етнологія», «Матеріали до української етнології» та ін.) систематично публікують у перекладі статті відомих угорських науковців, наприклад: М. Гоппала про народну медицину (НТЕ, 2005, № 3), Б. Балого про плани наукових досліджень ІЕД (НТЕ, 2011, № 1), Д. Віги про українців-русинів (НТЕ, 2014, № 2), А. Паладі-Ковача (НТЕ, 2015, № 2), І. Крізи, Е. Еперйешши та ін. Окрім того, систематично готуються рецензії на угорські видання [2; 3 та ін.], таким чином українські науковці мають змогу ознайомитися з кращими досягненнями європейської науки.

У рамках українсько-угорських проектів наукового співробітництва ІМФЕ ім. М. Рильського НАН України підготовлено угорський спецвипуск журналу «Народна творчість та етнографія» (2006, № 4). Представлений у цьому числі матеріал репрезентує різні напрями угорського народознавства. Авторами цього проекту стали провідні вчені Будапешта, Дебрецена, Сегеда, Ніредьгази (А. Паладі-Ковач, М. Гоппал, П. Вереш, Л. Коша, І. Кріза та ін.). Пропоновані увазі читача статті висвітлюють актуальні проблеми сучасної угорської етнології. Нині в Угорщині популярними, зокрема, є дослідження етнології релігії, основні напрями яких описує у своїй розлогій статті завідувач кафедри етнології Сегедського університету Габор Барна. Найбагатший цикл угорської обрядовості — зимовий — розглядає Жужанна Татраї. Плідним є вивчення питань етнічної історії та походження народу. Особливий інтерес викликає той віддалений у часі і просторі період минувшини народу, який передував віднайденню батьківщини — гонфоглашу. Цих проблем, як і давньої язичницької релігії — шаманізму, торкаються Мігай Гоппал, Петер Вереш, Давід Шомфаї Кара. Уже згадувалося, що в Угорщині широко ви-

вчають культуру національних спільнот. Про роль культури нацменшин у глобалізаційному світі розповідає Ерньо Еперйешши; маловивчених питань національної характерології торкається Ілона Надь; результатом експедицій на Закарпаття стала праця Ержебет Бьоді про міжетнічні впливи у культурі харчування. Цікаву сторінку з історії угорсько-українських етнографічних зв'язків, а саме — етнографічну діяльність Гіадора Стрипського, розкрив професор Іштван Удварі. Про зближення угорської етнографії із соціальною та культурною антропологією свідчать статті Пірошки Сабо та Ласла Коши. Ці та інші праці угорських вчених увійшли до фундаментального двотомного видання ІМФЕ «Сучасна зарубіжна етнологія: Антологія» [12], де представлено науковий доробок світової етнології.

Натомість праці українських дослідників систематично публікувалися в Угорщині. Так, у періодичних виданнях та збірниках оприлюднено понад 40 статей Л. Мушкетик [37; 38; 39]. Статті Л. Вахніної, О. Микитенко, Л. Мушкетик увійшли до збірки, присвяченої 70-річчю відомого словакознавця А. Крупи (2004). У межах загальних тем відділу української та зарубіжної фольклористики «Фольклор та мистецтво слов'ян в європейському контексті» (2005–2008) та «Сучасна фольклористика європейських країн» (2009–2011) підготовлено розділи «Славістична фольклористика Угорщини кінця ХХ — поч. ХХІ ст.» та «Угорська фольклористика та етнографія кінця ХХ — початку ХХІ століття», видано кілька монографій Лесі Мушкетик з угорсько-слов'янських, угорсько-українських фольклорних та фольклористичних контактів: «Людина в народній казці Українських Карпат: на матеріалі оповідальної традиції українців та угорців» (2010); «Фольклор угорсько-українського порубіжжя» (2013); «Славістичні студії в Угорщині: історія та сучасний стан» (2014) «Сучасна угорська етнологія» (2017) та низку статей.

Науковці ІМФЕ неодноразово відвідували Будапешт у рамках угоди про співробітництво, працювали в бібліотеках та архівах, брали

участь у багатьох конференціях: етнографічних та фольклористичних, угрознавчих, до прикладу: Міжнародна конференція у Бекешчабі з дослідження національних меншин (1991, 1996, 2001, 2003), 6-й Міжнародний конгрес угрознавців «Культура. Нація. Ідентифікація» (серпень 2006 р., м. Дебрецен, Угорщина), 7-й конгрес SIEF (2001 р., Будапешт), 34-а Міжнародна баладна конференція (2001 р., Будапешт), Міжнародна наукова конференція «Угорський Ренесанс» (2008 р., м. Клуж, Румунія); Міжнародна наукова конференція, присвячена пам'яті професора І. Удварі (травень 2010 р., м. Ніредьгаза, Угорщина), 7-й Міжнародний угрознавчий конгрес (Печ, 2016), україністичні конференції (2011, 2014, Будапешт, Сегед) та ін.

Нині співробітництво триває в межах спільних наукових проектів. Так, у 2013–2015 роках здійснювався проект ІМФЕ ім. М. Т. Рильського та Інституту етнографічних досліджень Центру гуманітарних наук УАН під назвою «Національні, регіональні і локальні форми народної культури і суспільних трансформацій в Україні та Угорщині в ХХ–ХХІ ст.» (керівники: директор ІМФЕ Ганна Скрипник та директор Інституту етнографічних досліджень УАН Балож Балог; учасники: Лариса Вахніна, Леся Мушкетик, Агота Лідія Ішпан, Карой Жолт Надь, Левенте Сіладі). Угорські дослідники неодноразово виїжджали в експедиції на Закарпаття (Берегівський, Виноградівський, Ужгородський р-ни). Скажімо, Агота Ішпан збирала матеріал з функціонування масових форм торгівлі (міжнародних базарів та ін.) часів соціалізму, Карой Жолт Надь досліджував конфесійне становище окремих спільнот Закарпаття, Левенте Сіладі — потрійне угорсько-українсько-румунське прикордоння. Це раніше польову роботу зі збирання угорської народної прози тут проводив Золтан Мадяр та ін.

Результати своїх досліджень угорські науковці оприлюднили у вигляді доповідей, статей, повідомлень, інтерв'ю [41].

Попередній проект було подовжено на 2016–2018 роки під назвою «Зміни національ-

ного, регіонального і локального рівня в народній культурі та суспільстві України та Угорщини в ХХ–ХХІ ст.» з тими самими керівниками; до виконавців доєдналася Каталін Югас⁷.

Отже, нині Інститут етнографічних досліджень Центру гуманітарних наук УАН,

успадкувавши кращі традиції угорської етнологічної науки, розвивається далі, адаптуючи кращі досягнення європейської думки, зокрема антропологічні напрями, розробляючи нову методологію дослідження сучасного суспільства, у якому відбулися кардинальні зміни.

¹ Варто взяти до уваги, що в угорській науці термін «етнологія» як загальне поняття може замінити термін «етнографія», однак здебільшого під ним розуміють (рідше) європейські, а головне – позаєвропейські студії віддалених народів, що стоять на різному рівні суспільного розвитку. Терени власної народної культури угорські науковці продовжують позначати усталеним традиційним терміном «етнографія» (*néprajz*).

² Давня форма угорського поселення, специфічними рисами якої, поряд з наявністю ринку і аграрного населення, була також певна кількість ремісників і певні можливості самоврядування.

³ Принагідно хочемо згадати працю Агнеш та Габора Капітань «Символіка угорців», що витримала кілька перевидань. Науковці-соціологи в ній вибудували систему угорських національних символів. Так, за їхніми спостереженнями, список угорських страв перед рибною юшкою очолює гуляш; угорський напій – це вино, на першому місці *токайське асу*; в угорському одязі символічну цінність мають частини одягу дворянського походження. Характерний угорський край – це Гортобадь і Токай-Гедья; серед річок – Дунай і Тиса, поміж квітів – троянда; серед тварин – це кінь; типовий угорець – міцний, присадкуватий і темноволосий, з вусами. Найважливіше угорське свято – це 15 березня (визвольна війна під проводом Кошута); у музиці панівною є угорська пісня нового стилю, у спорті – футбол. З-поміж митців – Шандор Петефі і Янош Арань, історичних особистостей – Лайош Кошут та Іштван Сечені [30].

⁴ Паладі-Ковач розглянув історію українських поселень у ХVIII–ХІХ ст. на території Північно-Східної Угорщини, а саме сучасних областей Боршод-Абауй-Земплен і Саболч-Сатмар. Міграції українців-русинів в Угорщину не мали масового характеру. Їх своєрідність полягала в тому, що невеликі групи українців вклинювались у компактні поселення словаків та угорців, унаслідок чого їхні етнічні, мовні риси часто асимілювались. Паладі пише, що в ХV–ХVI ст. на території Угорщини не було постійних поселень українців-русинів. Їхні міграції почалися в ХVII ст., однак

більших масштабів вони набули в другій половині ХVIII ст. Учений з різних статистичних, історичних та краєзнавчих джерел подає відомості про зафіксовані поселення українців у різних місцевостях країни. Це, зокрема, дані австрійського етнолога та історика Германа Ігнатія Бідерманна, Самуеля Боровського, Елека Фенеша, які наводять дані по чисельності народонаселення, перераховують села з українськими мешканцями. Водночас українці доволі швидко асимілювалися з угорцями й особливо зі словаками. Паладі, підсумовуючи всі ці дані, робить висновок, що на середину ХІХ ст. більшість українського населення перебувала у стані двомовності. Загалом на той час існувало приблизно 40 поселень, де українці склали значні групи. Уже тоді простежувалася тенденція до стагнації. У другій половині ХІХ ст. асиміляція пришвидшилася, однак, на думку академіка, до сьогодні не завершилося мовне та культурне уподібнення українців-русинів до численніших етнічних спільнот.

⁵ Поняття *фольклор* в Угорщині загалом входить до трактованої в широкому розумінні етнології і має власні терени досліджень, які охарактеризував А. Паладі-Ковач: «В угорській науці фольклор охоплює три великі царини: 1. Під фольклором повсякденного життя розуміють сферу тлумачених у найширшому розумінні народних обрядів. 2. Категорія мистецтв загалом охоплює категорію народного мистецтва (уснопоетичну творчість, музику, танок), однак належність предметного народного мистецтва, декоративного мистецтва не є цілком однозначною, немає однастайності в його зарахуванні до фольклору. 3. Світоглядні, космогонічні, релігійні уявлення, вірування, ціннісні системи належать до третьої великої сфери фольклору. За загальноновживаним визначенням, фольклор є виявом народного духовного життя у слові, музиці, танці, жестах і предметах. Не можна вважати фольклором повсякденно-практичну свідомість, як, наприклад, пізнання природи, технологічні знання і знання, що загалом стосуються раціональної практики, успадковуються традиційним шляхом, за винятком їх символічних атрибутів

(наприклад, робітничі пісні, магичні уявлення, дії, замовляння та ін.)» [34/1.1, р. 24].

⁶ ОТКА – скорочена назва фонду «Основні державні наукові дослідницькі програми» (*Országos Tudományos Kutatási Alapprogramok*).

⁷ Каталін Югас, яка спільно з А. Ішпан та Л. Сіладі відвідала Київ восени 2016 року, на зустрічі з науковцями ІМФЕ ім. М. Т. Рильського виголосила доповідь під назвою «Хай живе угорська свобода, хай живе Батьківщина: пісні про Кошута в угорській історії від генези до наших днів». У виступі йшлося про угорську революцію 1848–1849 років

під проводом Лайоша Кошута та її віддзеркалення у фольклорі та народній культурі загалом, її символічне значення в історії і сучасності угорського народу. Югас розповіла про старий і новий стилі угорських народних пісень, їхні музичні особливості, фольклоризм та фольклоризацію. Доповідь ілюструвалася відео- та аудіоматеріалом, кілька пісень дослідниця виконала сама (вона є учасницею угорського фольклорного гурту). Доповідь допомогла скласти уявлення і про сучасну патріотичну налаштованість угорського народу і його любов до народної та іншої музики.

1. *Balogh B.* Передумови, можливості й перспективи досліджень сучасності: міркування щодо діяльності і планів Інституту етнографічних досліджень Угорської академії наук // Народна творчість та етнографія. – 2010. – № 1. – С. 88–94.

2. *Мушкетик Л. Г.* Багатотомне синтетичне видання з угорської етнографії. *Magyar néprajz nyolc kötetben.* – Budapest : AkadémiaiK., 1988 – 2011. – К. I–VIII.

3. Народна творчість та етнологія. – 2012. – № 1. – С. 118–121.

4. *Мушкетик Л. Г.* Дослідження звичаїв та обрядів в сучасній Угорщині // Народна творчість та етнографія. – 2010. – № 1. – С. 131–135.

5. *Мушкетик Л. Г.* Національні меншини Угорщини в період європейської інтеграції // Українська культура в контексті світових глобалізаційних процесів. – Київ : ІМФЕ ім. М. Рильського, 2006. – С. 251–260.

6. *Мушкетик Л. Г.* Славистичні студії в Угорщині: історія розвитку та сучасний стан. – Київ : ІМФЕ ім. М. Рильського НАНУ, 2014. – 401 с.

7. *Мушкетик Л. Г.* Сучасна угорська етнологія: осередки, напрями досліджень, публікації. – Київ : ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАНУ, 2017. – 400 с.

8. *Мушкетик Л. Г.* Фольклор українсько-угорського порубіжжя. – Київ : Український письменник, 2013. – 496 с.

9. *Паладі-Ковач А.* Етнографічна картографія в Угорщині // Народна творчість та етнографія. – 2005. – № 4. – С. 59–65.

10. *Паладі-Ковач А.* Куди прямує європейська етнологічна наука // Народна творчість та етнологія. – 2015. – № 2. – С. 7–23.

11. *Скрипник Г. А.* З історії угорської етнографії та українсько-угорських наукових зв'язків // Народна творчість та етнографія. – 2006. – № 4. – С. 5–11.

12. Сучасна зарубіжна етнологія : Антологія. – Київ, 2011.

13. *Balogh B.* Konceptió az MTA Néprajzi Kutatóintézet tudományos programjának megvalósítására. – 2008. – P. 1–12 (kézirat).

14. *Balogh B., Borsos B.* A magyar néprajztudomány jelene (Intézmények – tudományközi kapcsolatok) [Електронний ресурс]. – 2006. – Режим доступу : www.matud.if.hu/06.html.

15. *Balogh B., Fülemile Á.* Társadalom, tájszerkezet, identitás Kalotaszegen. – Budapest : Akadémiai K., 2004. – 274 p.

16. *Borsos B.* Dunántúl, Kisalföld, Alföld : A magyar népi kultúra régiói I. – Budapest : M-érték Kiadó, 2011 – 406 p.

17. 1100 történeti monda / Bosnyák S. gyűjt. – Budapest : MTA Néprajzi Kutatóintézet, 2001. – 471 p. – (Folklór Archivum 20).

18. Falu a városban : az angyalöldi OTI-telep : Dokumentumok és néprajzi tanulmányok / szerk. Juhász K. – Budapest : L'Harmattan MTA BTK Néprajztudományi Intézete, 2012. – 270 p.

19. Folklórés irodalom / szerk. Szemerkenyi Á. – Budapest : Akadémiai K., 2005. – 544 p.

20. Folklórés nyelv / szerk. Szemerkenyi Á. – Budapest : Akadémiai K., 2010. – 571 p.

21. Folklórés történelem / szerk. Szemerkenyi Á. – Budapest : Akadémiai K., 2007.

22. Folklórés vizuális kultúra / szerk. Szemerkenyi Á. – Budapest : Akadémiai K., 2007. – 616 p.

23. Folklórés zene / szerk. Szemerkenyi Á. – Budapest : Akadémiai K., 2009. – 517 p.

24. Hármashatárok néprajzi nézetben / szerk. Turai T.; Mészáros Cs. – Budapest : MTA BTK NTI, 2015/1. – 218 p.

25. Hármashatárok néprajzi értelmezésben / szerk. Turai T. – Budapest : MTA BTK NTI, 2015/2. – 296 p.

26. 7th SIEF-Conference : Times. Places. Passages (apr. 23–28, 2001). – Budapest, 2003. – 4 Hoppál M. Folklór és hagyomány : Válogatott tanulmányok. –

Budapest : Gondolat K.; Európai Folklór Intézet, 2004. – 193 p.

27. *Hoppál M.* Sámánok Euráziában. – Budapest : Akadémiai Kiadó, 2005. – 268 p.

28. *Hoppál M., Csonka-Takács E.* Ethnology in Hungary – Institutional Background. – Budapest : European Folklore Institute, 2001. – 96 p.

29. *Juhász K.* Meg is mosakodjál : Magyar népi tisztálkodás a XX században. – Budapest : Timp K., 2006. – 240 p.

30. *Kapitány Á., Kapitány G.* Magyarságszimbólumok. – Budapest : Európai Folklór Intézet, 2002. – 328 p.

31. *Kriza I.* A Mátyás-hagyomány évszázadai. – Budapest : Akadémiai K., 2007. – 241 p.

32. Magyar Népmesekatalógus (MNK). – Budapest : MTA Néprajzi Kutató Csoport, 1978. – 2001. – K. 1–10.

33. Magyar Néprajzi Lexikon (MNL). – Budapest : Akadémiai K., 1977. – K. 1. A-E. – 752 p. ; 1979. – K. 2. F-Ka. – 752 p. ; 1980. – K. 3. K-Né. – 752 p. ; 1981. – K. 4. N-Szé. – 672 p. ; 1982. – K. 5. Sz-Zs. – 645 p.

34. Magyar Néprajz nyolc kötetben. – Budapest : Akadémiai K., 1988–2011.

35. *Magyar Z.* Rákóczi a néphagyományban: Rákóczi és a kuruc kor mondavilága. – Budapest : Osiris K., 2000. – 360 p.

36. *Mikos É.* Árpád pajzsa : A magyar honfoglalás-hagyomány megszerkesztése és népszerűsítése a XVIII–XIX században. – Budapest : L'Harmattan ; MTA NK ; PTE BTK Néprajz-Kulturális Antropológia Tanszék ; 2010. – 347 p.

37. *Musketik L.* Mátyás király a kárpátaljai népi prózában // Erdélyi reneszánsza. – Kolozsvár, 2009. – K. 1. – P. 210–218.

38. *Musketik L.* Magyar motívumok a kárpátaljai népi prózában // Tanulmányok a magyarországi bolgár, görög, lengyel, örmény, ruszin nemzetiségek néprajzából. – 2004. – № 5. – P. 174–203.

39. *Musketik L.* A «sors» fogalmának verbalizációja a Kárpátok ukrán és magyar nyelvű meséiben // Ethnographia. – 2013. – 124. – P. 453–470.

40. *Nagy I.* The Catalogue of Hungarian Aetiological Legends // Artes Populares. – 1995. – 16–17. – P. 592–597.

41. *Nagy Zs. K.* «Reformatus magyar vagyok...» Vallási kisebbség, felekezeti kultúra, nemzeti identitás összefüggései a magyar reformátusok között. Előzetes kérdések és feltevések egy kérdőíves kutatás kapcsán // Ethno-lore. – 2014. – XXXI. – P. 7–71.

42. *Paládi-Kovács A.* Tájak, népek, népcsoportok : Válogatott tanulmányok. – Budapest : Akadémiai K., 2003. – 412 p.

43. *Paládi-Kovács A.* Ukrán szorványosok a Zempléni-hegyvidék falvaiban // Népi Kultúra – Népi Tarsadalom. – 1973. – № 7. – P. 23–31.

44. *Paládi-Kovács A.* Ipari táj : Gyárak, bányák, műhelyek népe a XIX–XX században. – Budapest : Akadémiai K. – 2007. – 328 p.

45. *Sárkány M.* Kalandozások a XX századi kulturális antropológiában. – Budapest : L'Harmattan, 2000. – 150 p.

46. *Szemerkényi Á.* Szólások és közmondások. – Budapest : Osiris K., 2009. – 1461 p.

47. *Szilágyi M.* Családtörténet két hangra : Személyes vallomások a tiszafüredi paraszti vonásokkal átszőtt kispolgári életvitel és a XX századi változó hatalmak sorsszerű találkozásáról. – Budapest : Bölcsészettudományi Kutató Központ. Néprajztudományi Intézet, 2014. – 180 p. – (Folklór Archivum 23).

48. *Szilágyi M.* Halászóparasztok, halászati vállalkozók : Történeti források és elemzések. – Budapest : L'Harmattan & MTA Néprajzi Kutatóintézet, 2002. – 230 p.

49. *Tatrai Zs.* A pünkösdek jeles napján... Pünkösöd a XIX–XX századi magyar néphagyományban. – Budapest : Akadémiai K., 2010. – 304 p.

50. Történelem és emlékezet : Művelődéstörténeti tanulmányok a szabadságharc 150 évfordulója alkalmából / szerk. és előszót írta Kriza I. – Budapest : Néprajzi Társaság, 1998. – 330 p.

51. *Veres P.* Mérföldkövek a magyar őstörténetben. – Budapest : Napkút K. – 2009. – 160 p.